یاسای ڕێکخراوه کوردستانییه غەیره حکومییەکانی
هەرێمی کوردستانی عێراق

بە ناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بە ناوی گەلەوە
ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی دەرهێنان: ١٥
ڕۆژی دەرهێنان: ٢٠٠١/١٠/٢٤

پشت بە حوکمەکانی بڕگە (١)ی ماددەی (٥٦) و ماددەی (٥٣) لە یاسای ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی (١٩٩٢)و، لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیران وئەو یاسارکاریبیەش کە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە(٩)ی ڕۆژی (٢٠٠١/١٠/٢٣)یدا ئەنجامی داوەو، بەپێی ئەو دەسەڵاتەش کە بڕگە(٣)ی ماددەی دووەمی یاسای ژمارە(١٠)ی ساڵی ١٩٩٧پێمانی داوە، بڕیاری دەرهێنانی ئەم یاسایەی خوارەوەمان دا:

یاسای ژمارە (١٥)ی ساڵی ٢٠٠١
یاسای ڕێکخراوه کوردستانییه غەیره حکومییەکانی
هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە لەم یاسایەدا ماناکانی بەرامبەریانە:

١ـ هەرێم: هەرێمی کوردستانی عێراق.

٢ـ وەزارەت: وەزارەتی ناوخۆ.

٣ـ وەزیر: وەزیری ناوخۆ.

٤ـ ڕێکخراو: هەر ڕێکخراوێکی کوردستانیی غەیره حکومییە کە بەرژەوەندی گشتیی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاڤی مرۆڤایەتیی لە خۆگرتبێ.

بەشی یەکەم
دامەزراندن

ماددەی دووەم:

١ـ ڕێکخراو دەستەیەکی سەربەخۆی غەیرە حکومییە، لە چەند کەسانێکی تەبیعی پێک هاتووەو بۆ وەدیهانینی ئامانجەکانی خۆی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاقی مرۆڤایەتی لە هەرێمدا دادەمەزرێ.

٢ـ ئەم ڕێکخراوە خاوەن شەخسییەتی مەعنەویی خۆبەتی و بۆی هەیە لە پێناوی وەدیهانینی ئەو ئامانجانەی دەقەکانیان لەم یاسایەدا هاتووە موڵکایەتیی موڵک وماڵی دەسهەڵگرو دەسهەڵنەگر(الاموال المنقولة وغير المنقولة) ی ببێ.

٣ـ ئەم ڕێکخراوە دەشێ، دوای وەرگرتنی ڕەزامەندیی وەزیر، چالاکیی مرۆڤایەتی خۆی لە دەرەوەی هەرێمیشدا پیادە بکات.

٤ـ ئەم ڕێکخراوە بۆ وەدیهانینی ئامانجەکانی خۆی نەبێ هەوڵی وەدەست هانینی هیچ سوودو قازانجێکی ماددی نادات.

ماددەی سێیەم:

ئەو کەسەی کە لە بەردەم دادگاکان و لایەنە ڕەسمی و ناڕەسمییەکاندا دەبێ بە نوێنەری ڕێکخراوەکە تەنیا سەرۆکی ڕێکخراوەکە خۆبەتی یان ئەو کەسەیە کە سەرۆکەکە ئەو نوێنەرایەتییەی پێ دەسپێرێ.

ماددەی چوارەم:

بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوەکە مەرجە ئەم شەرتوشرووتانە هەبن:

١ـ ئەندامانی دامەزرێنەری ڕێکخراوەکە نابێ لە پێنج ئەندام کەمتر بن. ئەمانە داواکارییەک پێشکەش بە وەزیری ناوخۆ دەکەن و هەموویان ئیمزای دەکەن. دەبێ ئەهلییەتی یاساییان هەبێ و هاوپێچ لەگەڵ داواکەدا پێڕۆی ناوخۆی لەگەڵدابێ کە ئەم بەیاناتەی خوارەوەشی تێدا بێ:

أ ـ ناوی ڕێکخراوەکە و مەبەستی دامەزراندنی ڕێکخراوەکە بە مەرجێ مەرکەزی ئیدارەکەی لەناو هەرێمدا بێت.

ب ـ ناوو نازناوو جنسییەت و تەمەن و پیشەو جێگای دانیشتن و ئەهلییەتی زانستیی یەک بەیەکی ئەندامەکان.

ج ـ داهاتی دارایی وسەرچاوەکانی داهاتی ڕێکخراوەکە.

د ـ ئەو هەیئەتانەی کە ڕێکخراوەکە دەنوێنن و ئیدارەکەی دەگرنەئەستۆ، لەگەڵ ڕوونکردنەوەی ئیش وکارو شێوازی بەگەنکردن و کۆتایی هاتنیان.

٢ـ دەبێ مەبەست لە دامەزراندنی ڕێکخراوەکە ڕوون و ئاشکرا بێت و ڕاگەیەنرابێ و لەگەڵ پێڕۆی گشتیدا(النظام العام)پێچەوانە نەبێ.

٣ـ دەبێ ڕێکخراوەکە بە ڕێگاو شێوازی مەشروع و بەپێی حوکمەکانی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم مەبەستەکانی خۆی بپێکێ و لەگەڵ پێداویستی پێڕۆی حوکمی فیدراڵیشدا پێچەوانە نەبێ.

٤ـ نابێ ئامانجی ئەوە بێ کە تۆوی دووبەرەکی و فەرق وجیاوازی لە نێوان نەتەوەو ئایین و مەزەبە جۆر بەجۆرەکاندا بچێنێ.

ماددەی پێنجەم:

١ـ وەزیر دەبێ لەماوەی شەست ڕۆژدا کە لە ڕۆژی لە وەزارەت تۆمار کردنی داواکارییەکەوە دەست پێ دەکا سەیری داواکارییەکە بکاو بیبڕێتەوە. خۆ ئەگەر داواکارییەکە شەرتوشرووتی یاسایی تەواو بەجێ نەهێنابوو ئەوە لەو بارەدا وەزیر دەبێ هەواڵەی دامەزرێنەرەکانی بکاتەوە تا کەم وکورتیەکانی بهێننەوە سەربار، ئەوجا ماوەی بڕاندنەوەی داواکارییەکە لە ڕۆژی داواکارییە تازەکەوە حساب دەکرێ.

٢ـ ئەگەر هات و وەزیر، لەبەر هەر هۆیەک بێ، داواکارییەکەی ڕەت کردەوە ئەوە لەو بارەدا ئەندامانی دامەزرێنەر بۆیان هەیە لە دادگای تەمییزی هەرێمدا تەمییزی بکەنەوە لەماوەی پازدە ڕۆژدا ـ کە لە ڕۆژی تەبلیغەوە دەست پێ دەکا ـ ئیدی بڕیار بڕیاری دادگاکەیەو دەبڕدرێتەوە.

٣ـ ئەگەر هات و داواکارییەکە لەو ماوەیەدا کە لە برگەی(١)دا هاتووە نەبڕێندرایەوە، ئەوە لەو بارەدا بە قبوڵکراو لە قەڵەم دەدرێ.

ماددەی شەشەم:

لە پێڕۆی ناوخۆی ڕێکخراوەکەدا دەبێ هەموو ئەو حوکمانە دیاربکرێن کە پەیوەندییان بە ڕێکخستنی کاروباری ئیداری و دارایی و هونەری و چۆنێتیی دانان و دامەزراندنی کەسانی سەر بە ڕێکخراوەکە و قبوڵ کردنی ئەندامەکانییەوە هەیە.

ماددەی حەوتەم:

ڕێکخراوەکە دەبێ ئەم سجل و تۆمارانەی خوارەوە رابگرێ بەمەرجێ دایەرەی کاتبی عەدل تەسدیقی کردبن:

١ـ سجلی ئەندامان و(ئەوانەی سەربە ڕێکخراوەکەن).

٢ـ سجلی بڕیارو مەحزەری دانیشتنەکان.

٣ـ سجلی پڕۆژەکان.

٤ـ سجلی حساب و حسابکاری.

٥ـ سجلی ئەموال و کەلوپەلەکان.

بەشی دووەم

ئامانجەکان و شێوازی کار

ماددەی هەشتەم:

ڕێکخراو بۆ وەدیهانینی ئەمانەی خوارەوە تێدەکۆشێ:

١ـ بەشداریکردن و هاوکۆمەکی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاقی مرۆڤایەتی لە هەرێم و دەرەوەی هەرێمدا بە هەماهەنگی و هاودەنگی لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی یارمەتی مرۆڤایەتی و هاوکاری و وەزارەتە پێوەندیدارەکانی دیکەدا.

٢ـ هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوە بیانییەکانی ناو هەرێم لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاقی مرۆڤایەتیدا.

ماددەی نۆیەم:

ڕێکخراو ئامانجەکانی خۆی لەم ڕێگایانەی خوارەوە دێنێتەدی:

١ـ ئەو داهاتە داراییەی کە لەبەردەستیدا هەیە.

٢ـ لە موناقەصەو موزایەداتی جێبەجێ کردنی پرۆژە ئاوەدانکاریەکانی کوردستاندا بەشدار دەبێ و گرێبەستیی دەکات.

٣ـ پێوەندی لەگەڵ کوردە پەنابەرو غەریب کەوتووەکانی هەندەرانی کوردستاندا دەکاو، دنەیان دەدا کە سەرمایەکانیان لە پرۆژە گەلی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو فراژوو کردنی(التنمیة) هەرێمدا وەبەربهێنن.

٤ـ بانگهێشت بکات بۆ سازدانی کۆنفرانسی ناوخۆو نێودەوڵەتیش بۆ لێکۆڵینەوەی مەسەلەی بەرەو چاکتر بردن و پێشخستنی پرۆژەکان تا ئامانجەکانیان بێتەدی.

٥ـ بەرژەوەندی گشتی وا دەخوازێ کە حکومەتی هەرێمیش لەگەڵ ڕێکخراوەکەدا بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژە فراژوکارییەکان لە هەرێمدا هاوپشک بێ و بەشداری بکات.

بەشی سێیەم
دارایی ڕێکخراوەکە

ماددەی دەیەم:

ڕێکخراو، دارایی خۆی بە بوجەیەکی ساڵانە بەڕێوەدەبا کە بەپێی پێڕۆی حسابکاریی دایەرە ڕەسمییەکان ڕێکی دەخاو جێبەجێی دەکا. هەموو حساب و حسابکاریەکیشی دەکەوێتە ژێر ڕکێفی تەدقیقکردنی ریقابەی دارایی هەرێمەوە.

ماددەی یازدە:

دارایی ڕێکخراوەکە لەمانەی خوارەوە پێک دێ:

١ـ ئەو بەش و پشکەی کە ئەندامەکان دەیدەنێ.

٢ـ ئەو دەسنگەو بەخشش و خەڵات و پیتاک و دارایی و وەقف و وەسیەتەی کە تاکە تاکەی خەڵک و لایەنی دیکە دەیدەنێ.

٣ـ ئەو داهاتانەی کە رێکخراوەکە بە بزاڤ و چالاکیی خۆی و وەبەرهێنانی دارایی خۆی دەستی دەکەوێ.

ماددەی دوازدە:

رێکخراوەکە بۆی هەیە لەگەڵ رێکخراوە بیانیەکاندا گرێ بەستی بکات یان کۆمەک و پیتاکی ماددی و عەینی لە هەندەرانەوە وەربگرێ، لەم بارەدا پێویستە وەزارەتی ناوخۆو وەزارەتی یارمەتی مرۆڤایەتی و هاوکاری ئاگادار بکات.

ماددەی سیازدە:

رێکخراو پێویستە لە کۆتایی هەموو ساڵێکی دارایی یان لەکاتی زەرورەتدا ئەم راپۆرتانەی خوارەوە پێشکەش بە لایەنە پێوەندیدارەکان بکات:

١ـ راپۆرتی دارایی ساڵانە کە هەموو داهات و خەرجی تێدابێت.

٢ـ راپۆرتێکی ئاودامانی ساڵانە کە هەموو خزمەت و پرۆژەی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بزاڤی مرۆڤایەتی تێدابێت و ئەو لایەنانەش نیشان بدات کە سوودیان لێی وەرگرتووە.

٣ـ راپۆرتێک هەموو پلان و بەرنامەی بە هاناچوون و ئاوەدانکاری و فراژوکاریی هەرێمی تێدابێت کە بۆ ساڵی تازەی دارایی بنیاددەنرێن.

ماددەی چواردە:

١ـ رێکخراو لە مزوگرێی دامەزراندن(رسوم التأسيس)و مزوکرێی تەسدیقکردنی سجلەکانی سەرفرازە(عەفو دەکرێ).

٢ـ سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی وەزیران یان ئەو کەسەی کە ئەنجومەنی وەزیران دەسەڵاتی داوەتێ بۆی هەیە بەپێی بەندو بەست(ضوابط)رێکخراوەکە لە باج و مزوگرێی گومرگ عەفو بکات تا رێکخراوەکە ئامانجەکانی خۆی بهێنێتەدی.

ماددەی پازدە:

رێکخراو بۆی هەیە، دوای رەزامەندیی وەزیر، رێکخراوەکە هەڵبوەشێنێتەوە یان تێکەڵ بە رێکخراوێکی دیکەی بکات کە

ئامانجەکانیان چونیەک بن و زۆربەی ئەندامەکانیشیان رازی بن. ئەگەر وەزیریش رازی نەبێ ئەوە ، لەم بارەدا بڕیارەکەی وەزیر ئەوەی لەباردا هەیە کە لەبەردەم دادگای تەمییزی هەرێمدا لە ماوەی(١٥) رۆژدا کە لە رۆژی دەرچوونی بڕیارەکەوە دەست پێ دەکا تانەی لێ بدرێ.

ماددەی شازدە:

لەسەر داواکردنی وەزیر یان ئەو کەسەی کە وەزیر دەسەلاتی پێ دەدا، دادگای بیدائەی ناوچەی رێکخراوەکە دەشێ بە بڕیارێ پاش وەرگرتنی پلەی بنبڕی رێکخراوەکە هەلبوەشێنێتەوە لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا:

١ـ ئەگەر ماوەی ساڵێک بەسەر دامەزراندنی رێکخراوەکەدا تێپەڕبووبێ و، رێکخراوەکە بەبێ هیچ هۆکارێکی لە دەسەلات بەدەر، ئیش وکاری خۆی بەپێی دەقی پێڕۆکەی دەست پێ نەکردبێ.

٢ـ ئەگەر بزاڤەکانی لەو ئامانجانە لایدابێ کە بۆی دامەزراوە.

٣ـ ئەگەر ئەوەندە لاواز بووبێ کە نەتوانێ عەهد وپەیمان وئیلتیزاماتی دارایی ویاسایی خۆی بەجێ بهێنێ.

ماددەی حەڤدە:

ئەگەر رێکخراوەکە بە ئارەزووی خۆی، خۆی هەلوەشاندەوە، ئەوە لەو بارەدا هەیئەتەکەی خۆی پاکتاوکارێک (مصفي) یان پتری بۆ دادەنێ، بەلام ئەگەر دادگا هەلی بووەشێنێتەوە، ئەوە لەم بارەدا دادگای بیدائەی ناوچەی رێکخراوەکە پاکتاوکاری بۆ دادەنێ و دەستبەجێ دەست بەسەر موڵک ودارایییدا دەگرێ تا پاکتاوکردنی یاسایی تەواو دەبێ.

ماددەی هەژدە:

بڕیارەکانی دادگای بیدائە لەو حاڵەتانەدا کە دەقەکانیان لە ماددەی (١٦و١٧)ی ئەم یاسایەدا هاتووە یارای ئەوەیە لەماوەی (١٥)رۆژدا کە لە رۆژی دواتری تەبلیغەکەوە دەست پێ دەکا، لەبەر دەم دادگای تەمییزی هەرێمدا تانەی لێ بدرێ.

ـ حوكمە گشتییەکان ـ

ماددەی نۆزدە:

١ـ رێکخراوە کوردستانییە عیراقییە ناحکومییەکان کەئێستا بەرقەرارن، دەبێ لەماوەی شەش مانگدا کە لە رۆژی بەکارخستنی ئەم یاسایەوە دەست پێ دەکا هەمـوو بارودۆخـێکی خۆیان بەجـۆرێ بهـێننە ژێربار کە لەگـەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا بگونجێ.

٢ـ ئەو رێکخراوانەش کە حوکمی برگە(١)ی ئەم ماددەیە نەهێننەجێ، بەپێی یاسا بەهەڵوەشاوە لەقەڵەم دەدرێن.

ماددەی بیست:

هەر رێکخراوێ بەپێچەوانەی ئیلتیزامات وپێکهاتنێ کە لەناو هەرێم یا لە دەرەوەی هەرێم بەسـتـبـێـتی پرۆژەکـان جێ بەجێ بکات، ئەوە، لەو بارەدا وەزیر بۆی هەیە بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە ویاسا کارپێکراوەکانی دیکە ئەو رێکخراوە بداتە دادگا.

ماددەی بیست ویەک:

رێکخراو بۆی هەیە، دوای رەزامەندیی وەزیر لق لە پارێزگاکانی هەرێم یان دەرەوەیدا بکاتەوە.

ماددەی بیست ودوو:

کاروباری رێکخراوە مرۆییە غەیرە حکومییە بیانیەکانی ناو هەرێم، بەپێـرۆیەک کە سـەرۆکـایەتیی ئەنجـومـەنی وەزیران بۆیانی دادەنێ رێک دەخرێ.

ماددەی بیست و سێ:

هەر دەقێ پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت ناخرێتە بەرکار.

ماددەی بیست وچوار:

وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە رێنمایی پێویست بۆ ساناکردنی جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربهێنێ.

ماددەی بیست و پێنج:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە بخەنە بەرکار.

ماددەی بیست و شەش:

ئەم یاسایە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لە (وەقائعی کوردستان) دا دەخرێتە بەرکار.

د.رۆژ نوری شاویس

سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق

هۆکارە زەروورەکان

لە بەرژەوەندی گەلەکەمانە، بەتایبەتیش لەم قۆناغی ئەزموونە دیموکراتیەماندا و مافی رەوای خۆشێتی کە رێکخراوگەلی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکاری وفراژوکاربدا ببێ و، لە پێناوی رەخساندنی دەرفەتیش بۆ رێکخراوە کوردستانیەکان کە بتوانن لە رێگای پێشکەشکردنی خزمەت و پرۆژەو یاریدەدانی بنیادی ئابووریی نیشتمانی یەوە هاوبەشی لەو بوارانەدا بکەن وسوودیش لە شارەزایی و وزەوتوانای هەموو چین وتوێژێکی کۆمەڵگاکەمان وەربگیرێ، لەبەر ئەوانە، هەمووی، ئەم یاساکارییە ئەنجام درا.